

POLOŽAJ I ULOGA TUŽIOCA NA GLAVNOM PRETRESU

Stručni članak

STATUS AND THE ROLE OF THE PROSECUTION TO MAIN TRIAL

Professional paper

Sabina SARAJLIJA

Sažetak

Reformom krivičnoprocesnog zakonodavstva u BiH 2003. godine vođenje istrage je povjereno tužiocu, što je nužno dovelo do izmjene uloge tužioca i na glavnom pretresu, jer je teret dokazivanja na tužiocu, te se eventualni propusti u istrazi reflektuju na glavnom pretresu i u konačnici utječu na ishod krivičnog postupka i donošenje sudske odluke. Tužilac istovremeno ima i obavezu jednakog postupanja prema drugoj strani u postupku, te je po zakonu obavezan da cijeni kako dokaze koji terete osumnjičenog tako i one koji mu idu u korist. Nakon što sprovede istragu, prikupi dokaze i podigne optužnicu, tužioca očekuje glavni pretres na kojem će njegove pravničke, taktičke i oratorske vještine doći najviše do izražaja jer se na suđenju, koje je javno, sve vidi, sve je podložno kritici, za razliku od istrage koja je konspirativna i koja je dobrim dijelom oslonjena na policiju, a u sebi sadrži istražiteljsko-kriminalističku komponentu. Članak će stručnoj javnosti približiti ulogu tužioca kao državnog organa i istovremeno stranke u postupku, te doprinijeti boljem razumijevanju izazova i problema sa kojima se susreće, a može biti koristan kao štivo za praktičare i buduće nosioce pravosudnih funkcija.

Ključne riječi:

tužilac, uvodno izlaganje, direktno i unakrsno ispitivanje, glavni pretres, žalbeni postupak

Abstract:

By reform of the criminal procedure code in BIH in 2003 the conducting of criminal investigations has been delegated to the prosecutor. This inevitably led to changing the role of the prosecutor at the main trial because the burden of proof is on the prosecutor. So eventual failures during investigation are reflected at the main trial, and finally influence the outcome of the criminal procedure and of the judge's decision. At the same time, a prosecutor has an obligation to treat the other side within the proceedings in an equal manner, and is required by the law to evaluate the evidence that is not favorable to the suspect as well as the evidence that is favorable to the suspect. After a prosecutor finishes with his/her

investigation, collects evidence and files an indictment, a main trial follows for the prosecutor. At the main trial, the prosecutor's legal, tactical and oral advocacy skills will be needed at because at the trial, that is open to public, everything comes to light, everything comes at critics in contrary with investigation that is conspirative and by large rely on police, and encompasses investigative-criminology component. This article will provide a clear understanding for the public the role of the prosecutor as a state organ and as a party to the proceedings. At the same time, it will contribute to a better understanding of his or her challenges and the problems faced by him or her. It can also be a useful reading for practitioners and future prosecutors and judges.

Key words:

Prosecutor, Opening speech, Direct and Cross examination, Main trial, Appeal Procedure

1. UVODNA RAZMATRANJA - O POJMU, ZNAČAJU I SVRSI GLAVNOG PRETRESA

Glavni pretres ima značaj glavnog i centralnog dijela krivičnog postupka na kojem se raspravlja o krivičnopravnom zahtjevu, tj. traže se odgovori na pitanja koja su u vezi s utvrđivanjem krivičnog djela, okolnostima pod kojim je djelo izvršeno, pitanjima vezanim za počinioca krivičnog djela i njegovu ličnost, te izricanje krivičnopravne sankcije. U procesnom smislu, glavni pretres je ročište na kojem se u okviru načela kontradiktornosti, neposrednosti, usmenosti i javnosti raspravlja o krivičnopravnom zahtjevu sadržanom u potvrđenoj ili na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici (Sijerčić – Čolić, 2008: 81-82).

Nakon što sprovede istragu, prikupi dokaze i podigne optužnicu, tužioca očekuje glavni pretres na kojem će njegove pravničke, taktičke i oratorske vještine doći najviše do izražaja jer se na suđenju, koje je javno, sve vidi, sve je podložno kritici, za razliku od istrage koja je konspirativna i dobrim dijelom oslonjena na policiju i u sebi sadrži istražiteljsko-kriminalističku komponentu. Tužilac je na glavnom pretresu sam i mora ispravljati i moguće propuste iz istrage koji se i ne moraju vidjeti sve do glavnog pretresa.

Kada je riječ o postupku dokazivanja, mora se naglasiti da je utvrđivanje činjenica, koje se vrši u okviru postupka dokazivanja, složen i odgovoran zadatak. U krivičnom postupku, više nego u bilo kojem drugom, postoji opći interes da se činjenice pravilno utvrde. Utvrđivanje činjenica u krivičnom postupku je teže nego u drugim postupcima. Optuženi u krivičnom postupku, ako je zaista kriv, ima najveći interes da oteža dokazivanje, skrene istinu i dovede sud u zabludu, jer se u tom postupku radi, pored imovine, o njegovim najbitnijim dobrima: životu, slobodi i časti. Teškoće dokazivanja u krivičnom postupku dolaze i zbog toga što je dokazivanje faktički ograničeno u pogledu broja dokaznih sredstava, i često upućeno upravo na ona koja su manje pouzdana. Kod krivičnog djela koje je iznenađan i nasilan događaj, tužilac nema nikakvu priliku da se unaprijed postara za dokaze, pa je na koncu pri-

nuđen da koristi svako podobno dokazno sredstvo, a po prirodi stvari to su najčešće svjedoci čija je tačnost iskaza nesigurna, a ocjena dokazne vrijednosti najteža, ili se kao dokaz javljaju indicije (Vasiljević, 1981: 293).

Stadij glavnog pretresa ima posebno značenje u krivičnom postupku. Naime, na glavnom pretresu trebaju biti predstavljeni i izvedeni svi dokazi na kojima sud temelji svoju odluku. Iz ovog je vidljiva važnost odluke o tome koji će dokazi na glavnoj raspravi biti izvedeni, dok je nešto manje značajno kad će tokom dokaznog postupka dokazi biti izvedeni. O odluci, vrsti i broju dokaza koji trebaju biti izvedeni često može ovisiti pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja koje treba predstavljati podlogu za ocjenu o krivnji i krivičnopravnoj sankciji. Neizvođenje određenog dokaza, koji ima ili može imati suštinsku važnost za utvrđivanje postojanja ili nepostojanja kakve odlučne činjenice, nedvojbeno ima za posljedicu nepotpuno, a ponekad i pogrešno utvrđeno činjenično stanje. Jasno je da na tako defektno utvrđenom činjeničnom stanju sudska odluka ne može biti pravilna. Od posebnog su značaja uloge svih procesnih subjekata prisutnih na glavnom pretresu, ali odlučujuću ulogu imaju, ili bi trebale imati, stranke, odnosno tužilac i optuženi (Mrčela, 2007:2).

Može se zaključiti kako je suđenje najvažniji stadij krivičnog postupka. Dokazni postupak, kao ključni dio glavnog pretresa, posebno je značajan i sa aspekta zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda. Kontradiktornost je osnovni princip izvođenja dokaza na glavnom pretresu, jer se procesne radnje ispitivanja svjedoka, vještaka i drugih dokaza obavljaju po pravilima direktnog i unakrsnog ispitivanja, pa se ovaj model krivičnog postupka naziva i adversarni model krivičnog postupka (Čl. 281. ZKP BiH, čl. 296. ZKP FBiH, čl. 287. ZKP RS, čl. 281. ZKP BD BiH). Drugi, pomoćni način utvrđivanja istine čine elementi istražnog modela krivičnog postupka koji se ogleda u smanjenoj aktivnosti suda tokom dokaznog postupka, ali uz još uvijek značajno pravo da sam naredi izvođenje dokaza i u svakom trenutku postavi pitanje svjedoku optužbe, odnosno odbrane, sve u cilju svestranog pretresanja predmeta (Sijerčić-Čolić, et al., 2005).

Glavni pretres počinje čitanjem optužnice. Nakon toga tužilac ukratko iznosi dokaze na kojima zasniva optužnicu. Zatim optuženi ili njegov branitelj mogu izložiti odbranu i ukratko iznijeti dokaze u prilog optuženog.¹ Ovakva izjašnjenja stranaka i branitelja, zatim tok dokaznog postupka koji nakon toga slijedi, pokazuje da se od početka glavnog pretresa razvija spor između tužioca i optuženog, odnosno optužbe i

---

¹ Čl. 245. ZKP BiH, čl. 260. ZKP F BiH, čl. 252. ZKP RS, čl. 245. ZKP BD BiH. (Dolazak tužioca na glavni pretres, odnosno osobe koja ga zamjenjuje, procesna je pretpostavka za održavanje glavnog pretresa. Nedolazak tužioca ima za posljedicu odlaganje glavnog pretresa, a ako tužilac na uredan poziv suda ne pristupi i ne opravda izostanak, može od suda biti novčano kažnjen. U tom slučaju će se obavijestiti Visoko sudsko i tužilačko vijeće).

odbrane. Izvođenje dokaza na glavnom pretresu je primarno dužnost stranaka, a teret dokazivanja optužnice je na tužiocu.²

Teret dokaza je ponajprije pravna dužnost nekog procesnog subjekta da dokaže neku činjenicu ili neko činjenično stanje (predloži dokaz ili dokaze za neku činjenicu ili činjenično stanje) u tom smislu da dužnost dokazivanja te činjenice (činjeničnog stanja) tereti isključivo tog subjekta: ako taj subjekt ne dokaže odnosnu činjenicu, nijedan drugi procesni subjekt ne treba je i ne smije dokazivati. Mora se uzeti da ta činjenica ne postoji. Pored ovog formalno-pravnog tereta dokaza, teorija razlikuje i materijalni teret dokaza, koji bi se sastojao u nekom faktičkom, ali ne i pravnom teretu da se dokažu neke činjenice, kao i faktički teret dokaza koji leži na optuženom, koji je u savremenom pravu znatno ublažen primjenom načela „*in dubio pro reo*“ (Bayer, 1978).

Iz tih razloga, izvođenje dokaza na glavnom pretresu ide onim redoslijedom po kome se daje inicijativa suprotnim strankama u postupku: - dokazi optužbe, - dokazi odbrane, - dokazi optužbe kojima se pobijaju navodi odbrane, odnosno dokazi odbrane kojima se iznose odgovori na pobijanje, - dokazi čije je izvođenje naredio sud, kao i sve relevantne informacije koje mogu pomoći sudiji, odnosno vijeću, pri odmjerenju krivičnopravne sankcije (Sijerčić-Čolić, et al., 2005: 632).

Suđenje je živa, spontana ljudska drama koja se odvija pred nepristrasnim sudijom, uz sudjelovanje suprotstavljenih aktera ispunjenih emocionalnim nabojem (svjedoci, tužilac, branilac). Nakon svestranog sagledavanja ove drame, sudija donosi odluku u korist jedne od suprotstavljenih strana. Postoji jedan univerzalan princip koji se ne smije prekršiti: „Priprema za suđenje je osnov dobrog nastupa na samom suđenju“ (Karnavas, 2001).

2. PRIPREME ZA GLAVNI PRETRES

Priprema tužioca za glavni pretres počinje od momenta saznanja da je krivično djelo počinjeno. Priprema završava nakon što su iskorištene sve mogućnosti za podnošenje žalbi, tj. kad je donesena pravomoćna presuda. Svaki predmet se mora pripremati uz pretpostavku da će se na presudu uložiti žalba, što znači da tužilac kad se obraća sudu koji sudi u prvom stepenu, mora biti svjestan da se istovremeno obraća i sudijama apelacionog suda koji bi u krajnjoj instanci mogli razmatrati predmet.

---

² Teret dokazivanja u krivičnim predmetima treba biti na tužilaštvu. Tako je i u našem krivičnom postupku, jer polazeći od presumpcije nevinosti, teret dokazivanja je na onome ko tvrdi suprotno, dakle na tužiocu. Međutim, ponekad je prihvatljiva i obratna situacija u pogledu tereta dokazivanja. Npr. kod tzv. proširenog oduzimanja protivpravno stečene imovinske koristi, gdje je dovoljno da tužilac pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist pribavljena izvršenjem krivičnih djela..., a počinitelj nije pružio dokaze da je korist pribavljena zakonito (tzv. obrnuti teret dokazivanja). Vidi Presudu Suda BiH Šaljić Almir i dr., broj: S1 2 K 003344 11 Kž 4 od 19.05.2011.godine

2.1. Detaljna istraga, razmatranje dokaza, analiza činjenica

Dobro sprovedena istraga uvjet je za dobru poziciju tužioca na suđenju. Tužilac u istrazi mora saznati sve činjenice i riješiti sva sporna pitanja, što podrazumijeva i pribavljanje dokaza koji idu u korist osumnjičenog. Da bi se tužilac, a isto se može odnositi i na odbranu, kvalitetno pripremio za glavni pretres mora se temeljito upoznati sa predmetom, odnosno razmotriti sve raspoložive dokaze i prateće materijale, kako bi mogao imati preliminarnu procjenu događaja i utvrditi ulogu svakog svjedoka u postupku pred sudom. Treba napraviti listu činjenica koje idu u prilog optužbe protiv osumnjičenog, kao i činjenice koje treba razjasniti tokom istrage, razgovarati sa svjedocima, izaći na mjesta izvršenog krivičnog djela, pregledati materijalne dokaze, detaljno proučiti izjave svjedoka. Ovdje treba naročito posvetiti pažnju iskazima svakog mogućeg svjedoka, utvrditi sporna pitanja koja se tiču dokaza, zabilježiti sve moguće prethodne prigovore, utvrditi rokove za sve istražne radnje, razmotriti način i potrebu angažovanja vještaka, vizuelnih pomagala.

Potrebno je analizirati činjenice na koje će se oslanjati suprotna strana, te pri tome biti realan i utvrditi da li se ove činjenice mogu protumačiti na neki drugi način. Treba se posmatrati cijela slika jer pojedinačne činjenice, kada se posmatraju odvojeno od ostalih, mogu dovesti u zabludu. Analizom iskaza svjedoka tužilac će utvrditi da li je svjedokovo kazivanje pouzdano, pristrasno ili puno predrasuda, koristeći posredna saznanja i ostale dokaze. Utvrdiće, također, može li se dokazati da su određene činjenice netačne, a ako može na koji način, te da li postoje i koje su činjenice koje se ne mogu osporiti ili koje se ne mogu drugačije objasniti. Tužilac mora tražiti nedosljednosti u ponašanju i izjavama svakog svjedoka, u pogledu vremena, mjesta, okolnosti događanja, itd. Zatim, tužilac treba istražiti motive svakog svjedoka, tj. utvrditi da li postoje razlozi koji bi ga motivisali da (lažno) svjedoči, utvrditi da li je svjedočenje svjedoka suprotne strane u neskladu sa materijalnim dokazima, utvrditi, ako postoje, greške odbrane u pravnoj analizi i primjeni zakona, identifikovati tvrdnje ili izjave odbrane koje su nebitne za krajnji cilj traganja za istinom.

2.2. Proučavanje zakonskih i blanketnih propisa

Sljedeći korak je cjelovito, pažljivo i objektivno proučavanje odredbi krivičnog zakona i blanketnih propisa. Bez potpunog poznavanja važećih zakonskih odredbi nemoguće je ocijeniti vrijednost činjenica. Treba zabilježiti sve elemente bića krivičnog djela za svaku pojedinu tačku optužnice da bi tužilac mogao usmjeriti pažnju na ono što mora dokazati, tj. što će biti pobijano od strane branioca. Treba proučiti odredbe zakona na koje će se oslanjati suprotna strana i potruditi se da predvidi sve moguće načine odbrane i da pripremi, za svaki način odbrane, argumente kojim će pobijati teoriju odbrane.³ Analiza činjenica i važećih zakonskih odredbi, kao i

---

³ Npr. ako je teorija odbrane da je osumnjičeni u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio neuračunljiv,

razlaganje predmeta na osnovne elemente poznata je kao traganje za mogućim rješenjima.⁴

2.3. Teorija predmeta

Tužilac treba odabrati najbolju moguću teoriju predmeta, jer ako tužilac nema na umu krajnji cilj i ako ne zna puteve kojim do njega može stići, taj cilj će za njega ostati neostvaren. Ako tužilac nije u stanju da jasno izloži suštinu predmeta, niti zašto optuženi treba da bude proglašen krivim, to znači da nije odgovarajuće pripremljen za samo suđenje. Teorija predmeta nije ništa drugo nego logična uvjerljiva verzija događaja iz perspektive tužioca/branioca. To je razlog ili obrazloženje zašto jedna od strana u postupku treba da izdejtstvuje kod suda osuđujuću ili oslobađajuću presudu.⁵ Tužilac svoju teoriju predmeta gradi na temelju optužnice i dokaza navedenih u optužnici, pratećih dokumenata, dok branilac ima na raspolaganju tužiočeve dokaze, ali i one koje je sam prikupio u vlastitoj istrazi razgovarajući sa svojim branjenikom i svjedocima. Tužilac je dakle ograničen na optužnicu, ali ima mogućnost da u toku postupka na temelju izmijenjenog činjeničnog stanja na glavnom pretresu izmijeni optužnicu, u kom slučaju se i teorija predmeta mijenja u skladu sa izmijenjenom optužnicom. Treba koristiti sve moguće kombinacije činjenica i logičkim tumačenjima i zaključcima dokazivati krivicu optuženog. Treba osmisliti argumente kako bi dokazao kako je suprotna strana učinila grešku površnim razmatranjem činjenica i pokazati kako je optuženi kriv kada se činjenice detaljnije razmotre. Najjača teorija je ona koja se zasniva na jednom pitanju koje je protivnik najmanje sposoban da odbrani ili napadne. Tužilac mora imati određen cilj i razvijati svoje argumente te odgovoriti na svaku tvrdnju koju protivnička strana daje. Mora sudijinu pažnju uvijek usmjeriti na centralno pitanje napada ili spora. Razvijanjem jedne teorije održava se kontinuitet, kredibilitet i integritet kod sudije. Kada se ne može naći jedna teorija, jedina preostala mogućnost je korištenje više teorija. Nedostatak ove strategije je u tome što je tužiocu onda teško održati integritet kod sudije.

Od posebne je važnosti da tužilac bude u stanju da na glavnom pretresu jasno i koncizno izloži suštinu predmeta, a da bi to uspio mora usmjeriti pripreme na centralna pitanja, predvidjeti argumente suprotne strane i pitanja od strane suda. Ako je i braniočeva teorija predmeta uvjerljiva i u mnogome vjerodostojna, tužilac mora

---

tužilac bi morao pribaviti medicinsku dokumentaciju o ranijem liječenju osumnjičenog i narediti vještačenje po vještaku neuropsihijatrijske struke kako bi u istrazi imao jasnu situaciju po pitanju duševnog stanja osumnjičenog *tempore criminis*.

⁴ engl. *brainstorming*

⁵ Npr. tužiočeva teorija predmeta u slučaju ubistva može biti da dokazi upućuju na zaključak da je optuženi počinio ubistvo iz koristoljublja, dok branilac može dokazivati suprotno, tj. da ti dokazi kada se posmatraju iz perspektive odbrane ukazuju da je optuženi postupao u nužnoj odbrani, ili da je neko drugi odgovoran, da se radi o pogrešnom čovjeku jer je učinjena greška prilikom utvrđivanja identiteta, da je optuženi bio neuračunljiv u vrijeme izvršenja djela itd.

da bude svjestan svake teorije koju odbrana ima na raspolaganju i da se pripremi na takav način koji mu omogućuje da odgovori i učini neosnovanom svaku teoriju koju zastupa odbrana.⁶ Istražitelj može biti od velikog značaja u ovoj fazi jer je njegov zadatak da ukazuje na slabosti „teorije predmeta“ i da daje korisne sugestije.

2.4. Analiza izjava svjedoka iz istrage radi pripreme za ispitivanje

Tužilac bi trebao imati bilježnicu za glavni pretres koja treba da bude skicirana i pripremljena na način koji omogućuje jednostavan pristup pojedinim podacima. Sva očekivana pitanja koja su u vezi sa dokaznim materijalom treba pribilježiti uz kratke primjedbe. U složenim predmetima, korisno je za svakog svjedoka imati poseban fascikl koji sadrži osnovne crte direktnog ili unakrsnog ispitivanja, pregled njihovih ranijih izjava, spisak svih pitanja vezanih za vjerodostojnost svjedoka koja će možda biti potrebno postaviti prije njegovog svjedočenja (kao što je nekompetentnost, mali značaj, rekla – kazala svjedok, itd.).

3. UVODNO IZLAGANJE

U krivičnoprocesnom zakonodavstvu BiH se navodi da će tužilac nakon čitanja optužnice, ukratko iznijeti dokaze na kojima zasniva optužnicu. U različitim sudovima u BiH različita je i praksa po pitanju da li i koliko treba da traje ova tzv. uvodna riječ tužioca i dobar dio pravničke struke joj ne pridaje poseban značaj. Najčešće se uvodno izlaganje svodi na prepričavanje najosnovnijih informacija o dokazima, teoriji predmeta, što je već sadržano u optužnici u rezultatima istrage, dok odbrane nerijetko i ne koriste to svoje pravo, ili davanje uvodne riječi odlože za vrijeme nakon izvođenja dokaza optužbe.

Međutim, u anglosaksonskom pravnom sistemu, čiji su brojni instituti prihvaćeni u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu, uvodnoj riječi se pridaje veći značaj, pa čak je neki smatraju najvažnijom fazom pretresa. To zbog toga što, iako uvodna riječ nije dokaz, ona jest „priča“, kratak prikaz činjenica i pojedinosti predmeta i tu je tužilac u prilici da izloži činjenice onim redoslijedom kojim te činjenice trebaju biti razmotrene.

Da bi uvodna riječ bila efikasna, ona mora predstavljati uvjerljivu verziju događaja koji je predmet optužnice, koja ima početak, sredinu i kraj, i logični tok. Nema pravila o tome kako treba da počne. Ona se ne mora odvijati hronološkim redoslijedom, ovisno od toga koje činjenice tužilac želi naglasiti kako bi što uvjerljivije sudu

---

⁶ Pravnici iz angloameričkog pravnog sistema navode da tužilac treba izabrati temu –dominantno ljudsko osjećanje koje će pomoći da se unaprijedi teorija predmeta. Koja osjećanja tužilac želi prenijeti, npr. strah, ljubav, mržnju, suosjećanje sa žrtvama i članovima njihovih porodica, težnja za pravdom i pomirenjem kroz privođenje zločinaca odgovornosti, šokiranost, ustanovljavanje istine. Tema mora poboljšati faktor „uvjerljivosti“ teorije predmeta.

predstavio priču. Uvodna riječ se treba fokusirati na sve najbitnije činjenice i odrediti pravu važnost dokaza. Pojedine odredbe zakona se mogu pomenuti, kako bi se priča stavila u kontekst i kako bi se ukazalo na teoriju predmeta, ako tužilac procijeni da je to potrebno.

U svakom slučaju uvodna riječ nikada ne treba biti pretenciozna, ne treba sadržavati nerealne i preuranjene zaključke, ne treba preuveličavati događaj, ne treba se pozivati na dokaze koji možda neće biti dostupni ili čija je relevantnost sumnjiva, ne treba se osvrutati na dokaze odbrane ili eventualnu teoriju odbrane. Ona samo treba opisati ono što će se dokazima utvrditi, pri tome vodeći računa da dokazi koji će se izvesti na sudu moraju opravdati uvodno izlaganje, jer je na tužiocu teret dokazivanja.

Dakle, uvodno izlaganje tužioca treba da sadrži čvrst, precizan i vjerodostojan prikaz dokaza koji će biti ponuđeni, zaključak, u kojem se navodi da će na završetku pretresa tužilac zahtijevati od sudije da donese odluku protiv optuženog, kratko obrazloženje o prirodi i pojedinostima predmeta (Karnavas, 2001: 18).

4. DIREKTNO I UNAKRSNO ISPITIVANJE

Osnovne vrste ispitivanja koje stranke i branilac preduzimaju u dokaznom postupku su direktno i unakrsno ispitivanje, koje u krivični postupak uvode nove načine utvrđivanja istine, a koji se realizuju u okvirima adversarnog modela krivičnog postupka, modela sučeljavanja dvije suprotstavljene stranke koje izvode svoje dokaze (Kaurinović). Osnovne karakteristike ovog tipa krivičnog postupka su javnost, usmenost, neposrednost i kontradiktornost glavnog pretresa.⁷ Izvođenje dokaza i procesne radnje ispitivanja svjedoka, vještaka i drugih dokaza primarno su povjereni strankama i obavljaju se po pravilima direktnog i unakrsnog ispitivanja. Stoga je aktivnost suda na glavnom pretresu smanjena i sve se više svodi na presuđenje krivične stvari koja je glavni predmet krivičnog postupka, odnosno rješavanje spora između dvije suprotstavljene, ali ravnopravne stranke. Međutim, zakon još uvijek daje značajna ovlaštenja sudu u pogledu dokazne aktivnosti, jer sud u svakom trenutku može da naredi izvođenje dokaza i postavi pitanje svjedoku optužbe, odnosno odbrane, u bilo kojoj vrsti i fazi ispitivanja. Sve ovo potvrđuje da je važeći procesni zakon u BiH prihvatio mješoviti sistem krivičnog postupka koji predstavlja kombinaciju angloameričkog sistema sa poznatim akuzatorskim elementima i evropskog kontinentalnog sistema sa tradicionalno istražnim elementima.

---

⁷ lat. *contradicere* - protivno govoriti, suprotstavljati se

4.1. Direktno ispitivanje

Direktno ispitivanje je ispitivanje svjedoka od stranke, odnosno branioca koji je predložio i pozvao svjedoka kao svoj dokaz.⁸ Odluka o pozivanju svjedoka na glavni pretres radi direktnog ispitivanja donosi se na osnovu korisnosti sadržaja iskaza takvog svjedoka. Naime, poželjno je da se iskaz svjedoka uklapa u iskaze ostalih svjedoka, vještaka, materijalne ili druge dokaze. Praktično, iskaz svjedoka treba da potvrđuje tezu optužbe, odnosno odbrane i zatvara krug više različitih dokaza, direktnih ili posrednih dokaza koji potvrđuju neku pravno relevantnu činjenicu.

Tužilac bi prilikom odlučivanja trebao da cijeni da li će pozvati neko lice kao svjedoka, da li je uvjerljivije sa svjedokom ili bez njega; da li svjedočenje tog svjedoka potvrđuje tezu optužbe (teoriju predmeta); da li je svjedok pouzdan i nepristrasan, imajući u vidu da može biti unakrsno ispitivan i diskreditovan; da li je izjava svjedoka potkrijepljena izjavama drugih svjedoka ili materijalnim dokazima; kako će se svjedok ponašati na unakrsnom ispitivanju. Tužilac mora predvidjeti pitanja koje će suprotna strana postaviti u unakrsnom ispitivanju, a mora predvidjeti i odgovore na ta pitanja, što je moguće samo ako tužilac posveti vrijeme predmetu i svjedoku, tako što će sa njim temeljito raspraviti i naknadno analizirati njegovo svjedočenje.

Kod ove vrste ispitivanja svjedok je u centru pažnje i njegov iskaz je slobodan, tako da predstavlja hronološki i logičan tok događaja (Kaurinović:3). Iskaz se može prekinuti pitanjem ako svjedok opisuje nebitne detalje ili se udalji od predmeta svjedočenja. Prilikom direktnog ispitivanja treba pomenuti i ono što je eventualno povoljnije za odbranu nego za stranku koja sprovodi direktno ispitivanje, jer se na taj način ostavlja manje prostora za unakrsno ispitivanje. Unatoč principu jednakosti u postupanju,⁹ koji obavezuje sve organe koji učestvuju u postupku da s jednakom pažnjom ispituju i utvrđuju kako činjenice koje terete osumnjičenog, odnosno optuženog, tako i one koje mu idu u korist, logično je da tužilac prije svega predlaže dokaze odnosno svjedoke koji potkrepljuju navode optužnice i da direktnim ispitivanjem svjedoka optužbe najsigurnije dokazuje osnovanost optužbe.

Tužilac, odnosno odbrana, može pripremiti svjedoka za pojavljivanje na sudu i objasniti mu zbog čega je predložen da svjedoči, njegova prava i obaveze kao svjedoka, postupak ispitivanja, ali ne i kako će odgovarati na pojedina pitanja koja se mogu predvidjeti. Svakako, svjedok mora biti tačno upoznat sa svojom ulogom u postupku i činjenicom da će ga gotovo sigurno unakrsno ispitati suprotna stranka.

Tužilac bira najefikasniji način ispitivanja tačnim određivanjem redoslijeda pitanja koja će omogućiti da se iskaz svjedoka maksimalno iskoristi, te da svjedok bude što manje izložen prilikom unakrsnog ispitivanja. Tokom direktnog ispitivanja tužilac ne

---

⁸ Čl. 20. tač. k) ZKP BiH, čl. 21. tač. l) ZKP FBiH, čl. 20. tač. k) ZKP RS, čl. 20. tač. l) ZKP BD BiH

⁹ Čl. 14. ZKP BiH, čl. 15. ZKP FBiH, čl. 14. ZKP RS, čl. 14. ZKP BD BiH (jednakost u postupanju)

smije svjedoka navoditi na odgovor koji želi čuti, nego su ključna pitanja: ko, šta, gdje, kada, zašto i kako. Ipak, tužilac može opisno navesti svjedoka na određenu temu svjedočenja ali pitanja moraju biti jasna i razumljiva za sve učesnike u postupku, a prije svega za svjedoka i sud. Sa takvim pitanjima stranke, odnosno branilac, dobijaju potpuni iskaz svjedoka, njegovo izjašnjenje o svim činjenicama koje su mu poznate pa i onim koje su nepovoljne za ispitivača. Na taj način se isključuje, ili pak sužava, prostor za unakrsno ispitivanje. Ako sud u toku, ili na kraju direktnog ispitivanja, ne postavi nijedno pitanje svjedoku, a suprotna stranka odustane od unakrsnog ispitivanja to je najsigurniji znak da je direktno ispitivanje bilo uspješno (Kaurinović:3).

U praksi se dešava da tužilac dođe u situaciju da svjedok kojeg je sam predložio u optužnici, nerijetko ključni svjedok optužbe, u bitnim dijelovima promijeni iskaz na glavnom pretresu. U takvim slučajevima, tužilac dolazi u poziciju da svom svjedoku tokom direktnog ispitivanja predočava izjave koje je ovaj dao u istrazi, te pokušava utvrditi razlog zbog kojeg svjedok mijenja iskaz. Najčešća objašnjenja za ovakav razvoj situacije koje ponudi takav tzv. neprijateljski svjedok su: gubitak sjećanja na odnosni događaj, protek vremena, zdravstveni problemi, davanje ranijih izjava pod djelovanjem psihoaktivnih supstanci, pod pritiskom ovlaštenih službenih lica ili tužioca, pogrešno interpretirane njihove riječi u zapisniku, nedavanje mogućnosti za čitanje zapisnika prije potpisivanja, kako su izjave date radi dobijanja pogodnosti prilikom zaključenja sporazuma o priznanju krivnje, itd. Ocjenu dokazne snage takvih svjedočenja tužilac je u prilici vidjeti tek kad dobije presudu, kada će odlučiti o podnošenju žalbe, odnosno o podnošenju optužnice protiv takvog svjedoka zbog davanja lažnog iskaza (ako su za to ispunjeni zakonski uvjeti). Tužilac često može predvidjeti ovakve procesne situacije, koje su naročito česte u slučajevima gdje se kao svjedoci pojavljuju osobe koje su ranije osuđivane, koje su u rodbinskim, prijateljskim ili poslovnim odnosima sa optuženim.¹⁰ Obrazloženja presuda po ovom pitanju su različita, od toga da nekada sud ne pridaje nikakav dokazni značaj izjavama ovakvih svjedoka iz istrage i predistražne faze postupka, (iako su prikupljene u skladu sa zakonom i uvrštene kao dokaz tužilaštva nakon saslušanja svjedoka na glavnom pretresu) i u cijelosti poklone vjeru izjavama sa glavnog pretresa, dok u nekim slučajevima, sudovi, u toj misaonoj i logičkoj operaciji ocjene dokaza, cijene ranije izjave svjedoka, a naročito kada tužilac dokaže da je na svjedoka optuženi izvršio utjecaj, da su mu upućivane prijetnje zbog svjedočenja, da je u strahu za svoj život i sl.

---

¹⁰ U praksi se dešava da tzv. privilegovani svjedoci koji su u istrazi dali izjavu, koja je presudno utjecala na podizanje optužnice, na glavnom pretresu iskoriste svoje zakonsko pravo i odbiju svjedočiti (krivično djelo nasilje u porodici). Drugi čest slučaj mijenjanja iskaza na glavnom pretresu jeste u predmetima neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, gdje svjedoci-konzumenti droge, koji su procesuirani za posjedovanje opojne droge, na suđenju dileru, mijenjaju izjave iz istrage.

4.2. Unakrsno ispitivanje

Unakrsno ispitivanje je ispitivanje svjedoka, odnosno vještaka, od suprotne stranke, odnosno branioca tj. one stranke koja ga nije predložila kao svoj dokaz.¹¹ Krajnji cilj ovog ispitivanja je eliminisanje ili ublažavanje činjeničnog ili pravnog značaja direktnog ispitivanja. To se postiže provjeravanjem vjerodostojnosti i pouzdanosti iskaza svjedoka, odnosno njegove prihvatljivosti u konkretnom slučaju. Unakrsno ispitivanje se preduzima samo ako je svjedok nanio štetu tezi optužbe, odnosno odbrane, jer se u takvim situacijama radi o destruktivnom svjedoku koji narušava koncepciju vođenja postupka u željenom pravcu jedne od stranaka. S druge strane, nepotrebno unakrsno ispitivanje može dodatno naškoditi postavljenom planu vođenja krivičnog postupka. Uspješno unakrsno ispitivanje je podjednako važno za obje stranke, jer se nakon efikasnog unakrsnog ispitivanja svjedoka jedna od stranaka ostavlja bez dokaza. Pitanja su kratka, jasna i sugestivna, a postavljaju se po unaprijed pripremljenom rasporedu kako bi dovela do očekivanih, željenih odgovora (Kaurinović:4). Osnovni preduvjet svakog dobrog ispitivanja, a posebno unakrsnog, je detaljna prethodna priprema koja je mnogo složenija nego kod direktnog ispitivanja. U toku priprema mora se analizirati svaki iskaz, protivrječnost, poređenje sa nespornim materijalnim dokazima, skicom i fotodokumentacijom lica mjesta, različita zapažanja istog svjedoka koja su u jednom trenutku precizna do perfekcije, a odmah potom neobjašnjivo uopćena ili nedorečena. Treba naglasiti da najjači utisak na sud ostavljaju očigledne protivrječnosti u iskazima svjedoka iste procesne stranke. Za unakrsno ispitivanje se često kaže da predstavlja neprijateljsko ispitivanje svjedoka, jer ima za cilj da pokaže da svjedok nije govorio istinu. Suštinu tehnike unakrsnog ispitivanja predstavlja priča optužbe, odnosno odbrane, koju svjedok potvrđuje ili negira, zavisno od postavljenog cilja ispitivača. Prema tome, tvrdnje stranaka, odnosno branioca, svjedok potvrđuje sa odgovorom "da" ili "ne", zavisno od postavljenog cilja ispitivanja. Tokom ovog ispitivanja svjedok u svakom trenutku mora biti pod kontrolom, a to zavisi od dobro pripremljenih pitanja i insistiranja na kratkim odgovorima. Unakrsno ispitivanje se ne smije pretvoriti u pravni egzibicionizam bez stvarnog efekta, jer sud može opomenuti stranke, odnosno branioca, i prekinuti ispitivanje ukoliko se svjedok nepotrebno uznemirava i zbunjuje. Ako nema potrebe za unakrsnim ispitivanjem, ovo se ispitivanje ne smije preduzimati. Bez unaprijed poznatog i postavljenog cilja, ova procesna radnja je bez procesnog učinka i prije nego što je preduzeta, a na kraju se po tezu odbrane, odnosno optužbe, od jednog nepovoljnog dokaza najčešće dobiju dva štetna dokaza.

Diskreditacija svjedoka je najuspješnija tehnika unakrsnog ispitivanja, koja zahtijeva posebnu pripremu, prikupljanje i detaljnu analizu svih podataka vezanih za ličnost svjedoka, kao npr. porodične, poslovne i prijateljske veze, ranija osuđivanost, predrasude, motivisanost, pristrasnost, lični interes, nedosljednost u izjavama, snalaženje u vremenu i prostoru, mogućnost opažanja, kontradiktornost u odnosu na izja-

---

¹¹ Čl. 20. tačka j) ZKP BiH, čl. 21. tač.k) ZKP FBiH, čl. 20. tač. j) ZKP RS, čl. 20. tač. k) ZKP BD BiH

ve drugih svjedoka ili materijalne dokaze, itd. Metodologija diskreditacije svjedoka počiva na poznatoj tehnici ispitivanja u formi kratke priče sa ranije pomenutim kratkim odgovorima sa "da" ili "ne" (Kaurinović:4). Ova tehnika uspješnog unakrsnog ispitivanja u pravilu se sastoji od tri faze. Svjedok se najprije kroz pitanja omekšava, a ispitivač se približava svjedoku i stiže njegovo povjerenje u odnosu na ono što je izjavio tokom direktnog ispitivanja, odnosno sve dostupne ranije izjave. Na ovaj način svjedok stiže povjerenje ispitivača, poslije čega se prelazi na drugu fazu potpunog vezivanja svjedoka za ranije iskaze i onemogućavanje povlačenja, odnosno odstupanja od ranije izjave. U ovoj fazi predvide se odgovori sa "ne", koji su posljedica unaprijed pripremljenih pitanja u formi: "da li iskaz želite dopuniti, izmijeniti", itd. Na kraju se prelazi na treću i posljednju fazu diskreditacije u kojoj se svjedoku predoči novi dokaz koji ranije iskaze svjedoka potpuno eliminiše (svjedok nije bio očevidac događaja!), npr. nakon završenog ispitivanja sudu se predoči dokaz da je u vrijeme izvršenja krivičnog djela svjedok bio na drugom mjestu. Ovo je rezultat dobre pripreme kroz koju se došlo do korisnih podataka o svjedoku. Na kraju, zakonska je obaveza ispitivača da unakrsno ispitivanje izvrši u okvirima pretходно obavljenog direktnog ispitivanja u granicama postavljenih pitanja i datih odgovora. Dozvoljena su i pitanja u korist vlastitih tvrdjenja, jer je svrha unakrsnog ispitivanja upravo dobijanje željenih odgovora. Ne treba diskreditovati svjedoka ukoliko svjedok nije negativno utjecao na optužbu. Ukoliko se svjedočenje može preokrenuti u korist tužioca, bilo bi kontraproduktivno diskreditovati takvog svjedoka. Pravo je suda da sam, ili po prigovoru stranaka, zabrani pitanje ili odgovor na pitanje ako je pitanje, pored navedenog, u procesnom smislu nedozvoljeno ili nevažno za predmet (Kaurinović:5).

Unakrsno ispitivanje, bez obzira koliko se priprema, uvijek je djelimično sreća. Kompleksnost unakrsnog ispitivanja potječe od kompleksnosti ljudskih bića. Kada je umiješan ljudski faktor čini se nemogućim ostvariti siguran ishod. Upravo zbog toga o unakrsnom ispitivanju se ne može govoriti apstraktno. To je izazov koji se pojavljuje od predmeta do predmeta ili preciznije, od svjedoka do svjedoka. Svaki od njih je jedinstven i kao prema takvom se treba ophoditi. Međutim, činjenica da ne postoji univerzalno uputstvo za uspješno unakrsno ispitivanje ne znači da ne postoje osnovna pravila kojih se treba pridržavati. Vrijeme i praktično iskustvo su vjerovatno najjači saveznici tužioca u savladavanju ove vještine. Tužiocima moraju naučiti da se suzdrže od upotrebe unakrsnog ispitivanja u slučajevima kada to može naškoditi njihovom predmetu. Nepobitna je činjenica da su dokazi izneseni usmeno smisleniji i impresivniji od hladnih naučnih rezultata. Svjedoci, kao živi dokaz, mogu sa strašću i osjećajima objasniti šta se desilo i šta su zapazili. Upravo svjedoci svakom postupku daju ljudski oblik. Zbog toga je nužno da tužiocima savladaju vještine zastupanja i aktivno učestvuju u formiranju efikasnog i, prije svega, pravičnog postupka.¹²

---

¹² Thomas, M. Unakrsno ispitivanje, OKO Reporter, dostupno na http://okobih.ba/files/docs/Thomas_Margueritte_ENG_i_BHS.pdf

4.3. Dodatno ispitivanje svjedoka

Nakon direktnog ispitivanja svjedoka, tužilac ili branilac mogu odlučiti da ponovo direktno ispituju svjedoka, da izvrše tzv. drugo direktno ispitivanje svjedoka koje se preuzima nakon što je svjedok unakrsno ispitan od suprotne stranke. Zapravo radi se o naknadnom direktnom ispitivanju čiji je cilj da se eliminišu ili ublaže efekti unakrsnog ispitivanja. Praktično, stranka kroz ovu vrstu ispitivanja pokušava rehabilitovati svog svjedoka preko pitanja koja se ograničavaju na pitanja i odgovore koji su bili predmet unakrsnog ispitivanja. U ovim se situacijama optužba, odnosno odbrana, potencira na pitanjima čiji će odgovori potvrditi tezu optužbe, odnosno odbrane, dodatnim pojašnjenjima ranijih tvrdnji, pozivanjem na protek vremena i nesjećanje svih detalja, vraćanjem iskaza u kontekst, da bi se omogućilo svjedoku da šire objasni svaku pojedinost istaknutu prilikom ispitivanja od protivne strane. Prilikom unakrsnog ispitivanja moguće je pomenuti nove okolnosti, odnosno činjenice koje narušavaju koncept optužbe, odnosno odbrane, zbog čega je logično da se suprotnoj stranci omogući pravo na ponovno ispitivanje. Moguće su situacije da se prilikom dodatnog direktnog ispitivanja postave pitanja koja se odnose na nove okolnosti i dobiju odgovori koji na novi način ugrožavaju procesnu poziciju jedne od stranaka, najčešće optuženog. Pružanjem mogućnosti na ponovno unakrsno ispitivanje ispunjavaju se i zahtjevi iz člana 6. stav 1. i stav 3. tačka d) EKLJP i člana 14. stav 3. tačka e) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, odnosno pravo na pravično suđenje koje je sastavni dio principa jednakosti stranaka u postupku, ispitivanje svih svjedoka pod istim uvjetima.

Pažljivim slušanjem pitanja postavljenim na unakrsnom ispitivanju, tužilac može predvidjeti argumente protivne strane kao i pojedinosti za koje je sud posebno zainteresiran i onda u dodatnom direktnom ispitivanju iskoristiti priliku da se ove stvari riješe tako što će se pažnja svjedoka usmjeriti na svaku tačku posebno. Tužilac treba koristiti izjave koje je svjedok dao u istrazi ili njegovo svjedočenje na glavnom pretresu i zatražiti od svjedoka da pojasni ili potkrijepi svoje odgovore i sve druge relevantne pojedinosti istaknute na unakrsnom ispitivanju. Tužilac treba da završi svoje ponovno direktno ispitivanje uvjerljivo, iznoseći jasno i nedvosmisleno (ako je moguće) najuvjerljivije pojedinosti koje potkrepljuju tezu optužbe.

4.4. Ispitivanje vještaka

Da bi se kao dokaz prihvatio nalaz i mišljenje vještaka, on mora biti usmeno izložen na glavnom pretresu, a vještak ispitan po pravilima direktnog i unakrsnog ispitivanja. Sve što je rečeno za vrste i načine ispitivanja kod svjedoka primjenjuje se i prilikom ispitivanja vještaka. Pravila direktnog i unakrsnog ispitivanja vještaka primjenjuju se tako što počinju direktnim ispitivanjem vještaka od one stranke koja ga je predložila kao svoj dokaz. Ispitivanje počinje obrazovnim i stručnim kvalifikacijama, a završava podacima koji se odnose na radno iskustvo, složenost i značaj ranije obavljenih vještačenja, odnosno njihovu prihvatljivost i prolaznost na sudu. Prilikom iznošenja nalaza i mišljenja vještak treba izbjegavati nepotrebnu, odnosno pretje-

ranu upotrebu stručnih termina i obavezno obrazložiti slabe tačke nalaza i mišljenja. U svakom slučaju, u mišljenju se mora iznijeti veliki stepen uvjerenja u pogledu iznesenih tvrdnji i posebno naglasiti neznatan utjecaj činjenica iz kojih bi se mogao izvesti drugačiji zaključak. Naravno, unakrsno ispitivanje vrši se u okvirima ranije obavljenog direktnog ispitivanja i može biti uspješno samo ako je priprema ozbiljna i potpuna. To znači da tužilac mora postati mini-ekspert, pažljivo izanalizirati vještakov izvještaj prije nego što donese bilo kakvu odluku, a ukoliko tužilac ne posjeduje adekvatno znanje iz određene stručne oblasti, neophodna je konsultacija sa približno sposobnim vještakom iz iste oblasti da bi se u pripremi pitanja stranke, odnosno branilac, što više približili znanju vještaka koji se ispituje.

Diskreditacija vještaka, kao najuspješnija tehnika unakrsnog ispitivanja, vrši se na identičan način kao i diskreditacija svjedoka. To znači da se moraju prikupiti svi podaci o vještaku koji se mogu upotrijebiti u cilju stvaranja sumnje u tačnost njegovog nalaza i mišljenja, a odnose se na broj objavljenih radova u stručnim časopisima, broj nalaza i mišljenja koji nisu prihvaćeni kod drugih sudova, ranije očigledne greške u proračunima i analizama, prijateljski, poslovni odnosi, da li je mišljenje vještaka dato sa odgovarajućim stepenom sigurnosti ili je zasnovano na špekulacijama i pretpostavkama, da li su korištene odgovarajuće i aktuelne metode i tehnike ispitivanja itd.

4.5. Iznošenje materijalnih dokaza (zapisnika o dokaznom materijalu)

Način iznošenja dokaza na glavnom pretresu zavisi isključivo od stranaka. Dokazni materijal se obično predaje u sudski spis sa numeričkom ili slovnom oznakom, a potom usmeno iznese njegov sadržaj, zapravo dokaz se u cijelosti pročita. Oduzeti predmeti, knjige, skice, fotografije i druge stvari mogu se opisati (veličina, izgled, svojstva, vrsta, broj, itd.), potom pokazati u sudnici i na kraju dati na razgledanje sudu i suprotnoj stranci. Tokom postupka, prilikom ispitivanja svjedoka ili vještaka može se izvršiti prepoznavanje pojedinih predmeta ukoliko, osoba koja će izvršiti prepoznavanje, prethodno da detaljan opis predmeta. Dokazni materijal sačinjen u pismenoj formi u pravilu se čita (zapisnik o uviđaju na licu mjesta, o pretresanju stana ili osoba, o oduzimanju stvari, knjiga, zapisnika), dok se predmeti, skice, fotografije, itd., razgledaju, odnosno vrši se uvid u navedeni dokazni materijal. Također, preslušavaju se razni snimci pribavljeni preduzimanjem posebnih istražnih radnji, odnosno reprodukuju na glavnom pretresu radi upoznavanja sa njihovim zvučnim ili filmskim sadržajem (Sijerčić-Čolić, 2005: 696). Dokazni materijal se čita ukoliko se stranke i branitelj drugačije ne dogovore.¹³ Pravo je sudije, odnosno predsjednika vijeća, da sadržaj pojedinih dokaza ukratko unese u zapisnik o glavnom pretresu, bez obzira na dogovor stranaka o načinu iznošenja dokaznog materijala. Dispozicija stranaka može ubrzati ovu procesnu radnju tako što se stranke mogu dogovoriti da

---

¹³ Čl. 274. st.1 i 4. ZKP BiH, čl. 289. st. 1. i 4. ZKP FBiH, čl. 281. st. 1. i 4. ZKP RS, čl. 274. st. 1. i 4. ZKP BD BiH

se dokazni materijal ne čita. Ovu mogućnost stranke u pravilu koriste kad dokazi nisu sporni. Međutim, nepravilna primjena ove odredbe predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, ako je to bilo ili moglo biti od utjecaja na zakonito i pravilno donošenje presude.¹⁴ Čitanje zapisnika o iskazima bez saglasnosti stranaka moguće je u slučaju izuzetka od neposrednog sprovođenja dokaza ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele ili se ne mogu pronaći, ako je njihov dolazak pred sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih uzroka¹⁵ te u slučaju čitanja zapisnika o ispitivanju osumnjičenog iz istrage.¹⁶

Za upotrebu dokaza u postupku, inicijativu daje jedna od procesnih stranaka u postupku ili sud. U ranijoj stručnoj literaturi izjava volje nadležnog organa da određeni dokaz treba izvesti u cilju utvrđivanja određene činjenice, nazivala se nastupanje dokaza. Neki su nastupanje dokaza dijelili u dvije faze: ponudu dokaza i dopuštanje dokaza, ali ponude dokaza ne mora uvijek biti. Sud ponekad po službenoj dužnosti naređuje izvođenje dokaza.¹⁷ Sud u svakom slučaju odlučuje hoće li se izvesti dokazi koje su stranke predložile, pa i onda kada su stranke saglasne sa izvođenjem dokaza.

Nakon izvođenja dokaza, sudija, odnosno predsjednik vijeća, upitat će stranke i branioca da li imaju još neki dokazni prijedlog. Ukoliko imaju, sud će odlučiti da li prihvata prijedlog ili ne. Ukoliko stranke i branilac nemaju nove dokazne prijedloge sudija, odnosno predsjednik vijeća, objavit će da je dokazni postupak završen.¹⁸

5. IZMJENA OPTUŽNICE NA GLAVNOM PRETRESU

Ako tužilac ocijeni da izvedeni dokazi ukazuju da se izmijenilo činjenično stanje izneseno u optužnici, on može na glavnom pretresu izmijeniti optužnicu. Zbog pripremanja odbrane, glavni pretres se može odgoditi. U ovom slučaju ne vrši se potvrđivanje optužnice.¹⁹

U skladu sa načelom legaliteta krivičnog gonjenja, kada se za to steknu uvjeti određeni ovom zakonskom odredbom, izmjena optužnice na glavnom pretresu je i dužnost tužioca. Uvjet za izmjenu optužnice na glavnom pretresu je da dokazi izvedeni na glavnom pretresu ukazuju da se izmijenilo činjenično stanje izneseno u optužnici. Iz tog razloga, prema jednom stanovištu, tužilac može izmijeniti optužnicu tek

---

¹⁴ Čl. 297. stav 2. ZKP BiH, čl. 312. st. 2. ZKP FBiH, čl. 303. st. 2. ZKP RS, čl. 297. st. 2. ZKP BD BiH. Ova povreda postoji ako sud zasniva svoju presudu na dokaznom materijalu koji je iznesen na glavnom pretresu, ali zapisnici o dokaznom materijalu nisu pročitani na glavnom pretresu, niti su se stranke i branilac dogovorili da se ovi zapisnici ne čitaju.

¹⁵ Čl. 273. st. 2. ZKP BiH, čl. 288. st. 2. ZKP FBiH, čl. 280. st. 2. ZKP RS, čl. 273. st. 2. ZKP BD BiH

¹⁶ Čl. 273. st. 3. ZKP BiH, čl. 142. st. 2. tač. v) ZKP RS (amandman).

¹⁷ Vasiljević, T., (1981) Sistem krivičnog procesnog prava, str. 310.

¹⁸ Čl. 276. ZKP BiH, čl. 291. ZKP FBiH, čl. 283. ZKP RS, čl. 276. ZKP BD BiH

¹⁹ Čl. 275. ZKP BiH, čl. 290. ZKP FBiH, čl. 282. ZKP RS i čl. 275. ZKP BD BiH

nakon što je na glavnom pretresu izveden neki od dokaza optužbe ili odbrane. Mora se raditi o izmjeni činjeničnog osnova optužnice. Izmjena činjeničnog osnova optužnice će, u pravilu, imati za posljedicu i izmjenu njenog pravnog osnova, ali to nije nužno. Za izmjenu optužnice na glavnom pretresu tužiocu nije potrebno odobrenje suda.

“...Ovo ovlaštenje tužioca veže se uz njegovu sopstvenu ocjenu dokaza izvedenih na glavnom pretresu, te stoga sud nije ovlašten da ulazi u tu tužiočevu ocjenu i njegovu procjenu da dokazi izvedeni na glavnom pretresu ukazuju da se izmijenilo činjenično stanje izneseno u optužnici i da u slučaju da smatra da dokazi izvedeni na glavnom pretresu ne ukazuju da se izmijenilo činjenično stanje izneseno u optužnici, uskrati tužiocu pravo da na glavnom pretresu izmijeni optužnicu.”²⁰ Pošto se radi o tužiočevoj ocjeni rezultata izvedenih dokaza, tužilac je prema ovom drugom stavu ovlašten izmijeniti optužnicu na glavnom pretresu i u slučaju kada na glavnom pretresu nisu izvođeni novi dokazi, predloženi tek na glavnom pretresu.

Zakoni ne određuju u kojem obimu se moraju kretati izmjene činjeničnog osnova optužnice i kakav mora biti njihov pravni značaj. Stav Vrhovnog suda FBiH²¹ je da izmjene optužnice na glavnom pretresu mogu biti na štetu ili u korist optuženog, da optuženog mogu dovesti u povoljniji ili nepovoljniji pravni položaj.²² U svakom slučaju, izmijenjena optužnica mora za osnovu imati isti događaj iz prošlosti kao i prvobitna optužnica. U protivnom, radilo bi se o novoj optužnici.

Optuženom se mora omogućiti izjašnjenje o izmijenjenoj optužnici, ali on nije dužan da se o izmijenjenoj optužnici izjašnjava. Optuženi ima pravo na odlaganje glavnog pretresa radi pripremanja odbrane. Na ovo pravo optuženog nema utjecaja okolnost da li izvršena izmjena optužnice dovodi optuženog u povoljniji ili nepovoljniji položaj u odnosu na prvobitnu optužnicu. Stoga se sud, pri ocjeni da li će prihvatiti zahtjev optuženog ili branitelja za odgađanje glavnog pretresa radi pripremanja odbrane, mora rukovoditi obimom, sadržinom i karakterom, odnosno pravnim značajem izvršenih izmjena, a ne navedenom okolnošću. Neprihvatanje zahtjeva za odgađanje pretresa radi pripremanja odbrane u slučaju kada je to, zbog karaktera izvršenih izmjena bilo potrebno, predstavlja povredu tzv. minimalnih prava optuženog na odbranu iz čl. 6. st. 3. tač. b) i c) EKLJP, odnosno bitnu povredu odredbi krivičnog postupka.²³

Međutim, “kada su izmjenom optužnice na glavnom pretresu postojećem činjeničnom stanju dodate izvjesne okolnosti koje se odnose na bliža svojstva krivičnog

²⁰ Presuda Vrhovnog suda FBiH, Kž 534/04 od 10.3.2005. godine

²¹ Presuda Vrhovnog suda FBiH, Kž 380/05 od 6.10.2005. godine

²² Suprotno stajalište izraženo je u Sijerčić-Čolić H. i dr., Komentari zakona o krivičnom postupku. Sarajevo: Vijeće Evrope, str. 697-699.

²³ Čl. 297. st. 1. tač. d) ZKP BiH, čl. 312. st. 1. tač. d) ZKP FBiH, čl. 303. st. 1. tač. g) ZKP RS i čl. 297. st. 1. tač. d) ZKP BD BiH

djela koja ga konkretizuju i koja su bila poznata optuženom u toku čitavog postupka, a pri tome su ostale neizmijenjene činjenice koje određuju identitet djela, onda takva izmjena optužnice po sadržaju i obimu ne iziskuje potrebu prekidanja glavnog pretresa radi pripremanja odbrane, pa i kada je sud takav prijedlog odbrane odbio time nije počinjena bitna povreda odredbi krivičnog postupka.”²⁴

Izmjenu optužnice na glavnom pretresu tužilac može izvršiti pismenim podneskom ili usmeno na zapisnik do završetka glavnog pretresa. Pravo je odbrane da predloži izvođenje novih dokaza u vezi sa izmijenjenom optužnicom. Izmijenjena optužnica se ne dostavlja na potvrđivanje. Izmjena optužnice može biti od utjecaja na funkcionalnu i stvarnu nadležnost suda.²⁵

6. ZAVRŠNA RIJEČ

Završna riječ je posljednja mogućnost tužiocu da iznese svoje gledište pred sudom, tj. da predočavanjem činjenica, zaključaka i pravnih tumačenja pokaže da se samo jedan zaključak može izvesti da je optuženi kriv za ono za što ga tereti optužnica. S druge strane to je i posljednja mogućnost odbrane da tvrdi da se mogu izvesti drugačiji zaključci od onih koje je tužilac iznio, i time zatraži od suda da donese oslobađajuću presudu ili presudu za lakše krivično djelo ili blažu krivičnopravnu sankciju.

Završna riječ mora biti usredsređena i dobro organizovana, efikasna, mora imati početak, sredinu i kraj. Budući da je upućena sudu treba biti kratka i koncizna. Svako pitanje mora biti identifikovano i analizirano primjenom zakona na činjenice. Svaka pojedinost bitna za sud mora biti razmotrena i uvjerljivo obrazložena. Direktno fokusiranje na sporna pitanja pred sudom najbolji je način izlaganja završne riječi jer sudu treba skrenuti pažnju na to šta je sporno, tj. šta sud mora razmotriti i o čemu mora odlučiti.

Nadalje, tužilac u završnoj riječi treba da usmjeri pažnju sudije na zakonske odredbe koje su u vezi sa krivičnim djelom i koje bi trebale biti primijenjene. Tužilac treba prvo da navede elemente krivičnog djela, bez navođenja argumenata, zatim navede argumente pojedinačno tačku po tačku, detalj za detaljem. Ovaj metod omogućuje tužiocu da ostane organizovan tokom izlaganja.

Detalji treba da se izlažu po najuvjerljivijem redoslijedu, a najbolja moguća pojedinost mora predstavljati srž argumenta. Sve ostale pojedinosti trebaju biti tretirane odvojeno, kao dijelovi završne riječi, a tužilac mora pokazati kako dokazi potkrepljuju pojedinosti koje iznosi. Tužilac bi trebao da se osvrne na svaki pojedinačni argument koji je protivna strana iznijela tokom svog izlaganja. Krajnji cilj je pokazati

---

²⁴ Presuda Vrhovnog suda RS, Kž 183/00 od 18.9.2000. godine

²⁵ Čl. 283. tač. a) ZKP BiH, čl. 298. tač. a) ZKP FBiH, čl. 289. tač. a) ZKP RS i čl. 283. tač. a) ZKP BD BiH

kako sve ove pojedinosti zajedno, kao cjelina, dokazuju da je optuženi kriv. Kraj izlaganja tužioca mora biti snažan i efektan.

Logika, predanost, dobro vladanje činjenicama, spornim pitanjima i odredbama zakona pokazaće koliko je tužilac predan određenom predmetu, odnosno koliko branilac vjeruje u nevinost svog klijenta (Karnavas, 2001: 51).

Tužilac u završnoj riječi stavlja obrazloženi prijedlog o olakšavajućim i otežavajućim okolnostima koje bi sud trebao uzeti u obzir prilikom odmjerenja kazne. Tužilac ne može staviti određeni prijedlog u pogledu visine kazne, ali može prema utvrđenim činjenicama predlagati apstraktno strogu ili apstraktno blagu kaznu, predlagati sudsku opomenu, uvjetnu osudu ili oslobođenje od kazne poslije proglašenja krivim, u smislu odredaba Krivičnog zakona, kao i primjenu neobaveznih sporednih kazni i mjera sigurnosti. Tužilac treba da bude svjestan da ne govori samo sudu već svim prisutnim građanima, na koje njegova riječ treba odgojno da utječe, i on treba da govori prosto, uvjerljivo i jasno (Vasiljević, 1981: 546).

Tužilac mora steći povjerenje sudije. Ako tužilac odaje utisak da je neetičan, neiskren, loše pripremljen, nepouzdan, neugodan, arogantan ili loše naravi, imat će teškoća da bude uvjerljiv. Tužilac će to postići tako što će stručno i uvjerljivo predstaviti svoj predmet, na način što će utjecati ne samo na razum sudije, već i na njegove osjećaje. Tužilac mora prenijeti osjećanja koja na najbolji način potvrđuju „teoriju predmeta“ ili strah od oslobađanja osobe koja je kriva. Tužilac nikad ne smije da zaboravi da je on na sudu da zastupa predmet na pošten, etičan i profesionalan način, a ne da zadovolji svoj „ego“ održavanjem interesantnih, ali nevažnih govora da bi ostavio utisak na druge. Tužilac bi trebao biti iskren u svim prilikama, učtiv prema sudiji, braniocu i svim svjedocima, čuvati svoj integritet u svemu što radi ili govori; biti na usluzi sudiji i zapisničaru tokom suđenja; prema sudiji se odnositi sa velikim poštovanjem; također i prema braniocu; ne iznositi lične ili uvredljive primjedbe na račun sudije, branioca ili svjedoka; držati se svog plana, voditi slučaj bez ljutnje ili frustracije zbog onog što branilac, sudija ili svjedok kaže ili uradi; pripremiti se da poznaje činjenice i odredbe zakona; koncentrisati se na suđenje pažljivim praćenjem; praviti zabilješke tokom suđenja tako da se na njih može kasnije pozvati; ostati fleksibilan, tj. uvijek reagovati na svaku promjenu tokom pretresa, jer je pretres dinamičan proces gdje ništa nije statično ili nepromjenljivo; sačuvati vjeru u svoju „teoriju predmeta“, biti učtiv čak i kad je ishod razočaravajući. Što je najvažnije, iako je posao tužioca da osigura da oni koji su odgovorni za krivično djelo budu osuđeni, njegov osnovni zadatak je da pravda bude zadovoljena.²⁶

---

²⁶ Čl. 14. ZKP BiH, čl. 15. ZKP FBIH, čl. 14. ZKP RS, čl. 14. ZKP BD BiH

7. POLOŽAJ TUŽIOCA U POSTUPKU PO PRAVNIM LIJEKOVIMA

Pravni lijek je pravno sredstvo kojim stranke i druge ovlaštene osobe pobijaju odluku donesenu u krivičnom postupku, s ciljem da se ona ukine ili preinači. Krivičnoprocesni zakoni u BiH propisuju dvije vrste preispitivanja odluka donesenih u krivičnom postupku: žalbu i ponavljanje postupka, iako je na području RS-a usvajanjem posljednjih izmjena i dopuna ZKP RS ponovo afirmisan zahtjev za zaštitu zakonitosti kao vanredni pravni lijek.²⁷

Postupak po pravnim lijekovima moguć je, ali nije obavezan stadij krivičnog postupka koji zavisi isključivo o volji stranaka. Žalba je redovni pravni lijek koji omogućuje preispitivanje slučaja u pogledu činjeničnih i pravnih osnova od tijela višeg od onog koje je donijelo prvostepenu odluku. Pravo na žalbu kao pravni lijek propisano je čl. 13. EKLJP, pri čemu se ova garancija odnosi na pravo optuženog, tj. osuđenog, na djelotvoran pravni lijek, odnosno da može od drugog suda višeg stepena tražiti preispitivanje odluke kojom je u prvom stepenu proglašen krivim. Obim prava na žalbu u krivičnom postupku određen je brojnim pojedinostima. Taj obim, prije svega, zavisi o zakonskoj dopustivosti pobijanja odluka svih ili samo nekih krivičnih sudova.²⁸

S druge strane ponavljanje, općenito, ima nužnu posljedicu da slabi načelo „*res iudicata*“ zbog čega razlozi za ponavljanje postupka moraju biti jasno ograničeni i definisani. Tužiocu, jednako kao i odbrani, ne smije se omogućiti da se tim postupkom koriste kao sredstvom beskonačnog preispitivanja konačnih odluka (Škorić, 2001: 208).

7.1. Postupak po žalbi

Žalba je redovan dopušten pravni lijek protiv oslobađajuće ili osuđujuće odluke ili protiv odluke o kazni. Osnovi za pobijanje meritorne odluke propisani su zako-

---

²⁷ ZOID ZKP RS u čl. 339.a) propisuju i vanredni pravni lijek zahtjev za zaštitu zakonitosti („Sl.glasnik RS“ broj 119/08).

²⁸ Posmatrano kroz historiju, mnogi pravni sistemi dugo vremena nisu uopće poznavali pravne lijekove. Neka su zakonodavstva potpuno isključivala pobijanje pojedinih presuda. Tako je francuski krivični procesni zakon sve donedavno isključivao svako pobijanje presuda koje donese porota, iako su u pitanju bila samo najteža djela. Takve su se presude mogle pobijati samo izvanrednim pravnim sredstvom – kasacijskom žalbom. Upotreba prava na žalbu se vremenom ograničavala samo na odluke određenih sudova. U savremenim zakonodavstvima nije dopušteno pobijanje presuda najviših (vrhovnih) sudskih instanci. Po nekim osnovama (preispitivanje činjeničnog stanja) u pojedinim zemljama ni danas se ne mogu pobijati čak ni odluke nižih sudova. Žalbom, kao redovnim pravnim lijekom, nije moguće pobijati sve krivične odluke jednog suda. Protiv drugostepenih odluka samo je izuzetno dopuštena žalba. Žalba u pravilu nije dopuštena ni protiv odluka Vrhovnog suda. Obim prava na žalbu određuje država preko svog zakonodavnog tijela, putem krivičnih zakona. Kada je riječ o krivičnoprocesnom području, takav temeljni zakon je Zakon o krivičnom postupku BiH, ali kako se prema Ustavu BiH, EKLJP direktno i neposredno primjenjuje, to je važno u ovom dijelu uvijek konsultovati relevantnu praksu ESLJP.

nom.²⁹ Tužilac je subjekt žalbe koji može podnijeti žalbu kako na štetu tako i u korist optužene osobe.³⁰ Na taj način se naglašava da tužilac nije samo stranka u postupku, već i tijelo koje se brine o tome da odluke u krivičnom postupku budu pravilne te odražava tužiočevu dužnost traganja za istinom i pravednošću.

Kada je riječ o pravu tužioca da izjavi žalbu na presudu, to pravo nije regulisano na način da je tužilac obavezan da u određenim slučajevima, kada npr. oštećeni nije zadovoljan visinom izrečene kazne optuženom, podnese žalbu na odluku o kazni. Ovo pitanje dobija na značaju ako uzmemo u obzir da aktuelni krivičnoprocesni zakoni u BiH marginaliziraju utjecaj oštećenih u krivičnom postupku, i osim podnošenja prijave protiv određenog ili nepoznatog počinioca krivičnog djela, kada se pokreće mehanizam provjere osnovanosti te prijave i obaveze suda i tužioca da pouče oštećenog i prikupljaju dokaze vezane za imovinsko-pravni zahtjev, uloga oštećenih nema utjecaj za sam tok krivičnog postupka. Oštećeni, istina, može izjaviti žalbu na presudu, ali samo zbog odluke o troškovima krivičnog postupka i odluke o imovinsko-pravnom zahtjevu, bez prava da utječe na dio presude koji se odnosi na utvrđenu krivičnu odgovornost počinioca i krivično djelo koje mu se stavlja na teret.

Pitanje procjene tužioca o svrsishodnosti ulaganja žalbe na rješenje ili presudu suda u krivičnom postupku je pitanje koje se u svakom konkretnom slučaju treba procjenjivati i koje zavisi od više faktora, prije svega valjanosti obrazloženja i razloga donošenja presude, vještine pisanja presude, činjeničnog stanja koje se tokom suđenja moglo promijeniti u odnosu na situaciju u vrijeme podizanja optužnice, broja predmeta tužioca, važnosti i složenosti predmeta, strategije rada svakog tužilaštva, te drugih okolnosti.

Praksa u tužilaštvima Bosne i Hercegovine je različita. Tako postoje tužilaštva gdje je nepisano pravilo da se u svim predmetima izjavljuje žalba na oslobađajuću presudu, kao i žalba na odluku o kazni, te se obavezno uvijek daje i odgovor na žalbu osumnjičenog/optuženog, dok u drugim tužilaštvima, procjena okolnosti o tome da li treba ili ne treba izjavljivati žalbu, zavisi isključivo od predmetnog tužioca.

Postavlja se i pitanje kako otkloniti eventualni propust tužioca koji ne podnese žalbu zbog svih opravdanih razloga, s obzirom na činjenicu da sud sada razmatra žalbe samo u granicama žalbenih razloga, te nema zakonsku mogućnost da po službenoj dužnosti „ispravi“ greške tužioca i/ili branioca. Ovakvo zakonsko rješenje podstiče subjekte žalbe da, braneći svoja prava i interese, pažljivo pripreme žalbu, ističući sve ono što smatraju nezakonitim i nepravilnim, i tako omoguću drugostepenom sudu donošenje pravilne i zakonite odluke (Sijerčić-Čolić, 2008: 130-131).

---

²⁹ Čl. 296. ZKP BiH, čl. 311. ZKP FBiH, čl. 302. ZKP RS, čl. 296. ZKP BD BiH

³⁰ Čl. 293. st. 3. ZKP BiH, čl. 308. st. 3. ZKP FBiH, čl. 299. st. 3. ZKP RS, čl. 293. st. 3. ZKP BD BiH

Svakako, procjenu okolnosti koje utječu na odluku tužioca hoće li ili neće izjaviti žalbu, treba prepustiti njegovoj profesionalnoj savjesti, ali i oštećeni trebaju imati aktivan stav u takvoj procesnoj situaciji, interesirati se za konačan ishod predmeta i kao zainteresirana strana mogu tužiocu bar izraziti svoj stav o tome da li smatraju da je izrečena presuda, odnosno krivičnopravna sankcija, pravedna i da li za njih predstavlja ikakvu satisfakciju. Taj interes oštećenih za ishod postupka tužiocu može pomoći u obrazlaganju navoda žalbe, a na kraju, i sudovi moraju voditi računa o pravičnosti i interesima pravde, koju očekuju i oštećeni.

Kada se općenito govori o žalbi u krivičnom postupku, onda se misli na žalbu na prvostepenu presudu, žalbu na drugostepenu presudu i žalbu na rješenje. U svakom slučaju, prije nego počne pisati žalbu, tužilac bi morao obaviti neke pripreme, a to su: pažljivo čitanje i proučavanje presude; poznavanje relevantnih odredbi krivičnog zakona; poznavanje blanketnih propisa; poznavanje odredaba zakona o krivičnom postupku; poznavanje dokaza i činjeničnog stanja u predmetu (posebno olakšavajućih i otežavajućih okolnosti); poznavanje sudske prakse viših sudova u istim ili sličnim slučajevima. Žalba se može podnijeti sudu zbog: bitne povrede odredaba ZKP-a,³¹ povrede krivičnog zakona; pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja³² i odluke o krivičnopravnoj sankciji.³³

Tužilac se može odreći prava na žalbu od trenutka objavljivanja presude pa do isteka roka za podnošenje žalbe, a može do donošenja odluke vijeća apelacionog odjeljenja odustati od već podnesene žalbe. Odricanje i odustajanje od žalbe ne može se opozvati. Može se zaključiti da su ciljevi žalbe za tužioca ostvarivanje zakonitosti i utjecaj na kaznenu politiku.

7.2. Ponavljanje postupka

Ponavljanje krivičnog postupka propisuju krivičnoprocesni zakoni skoro svih evropskih zemalja, jer pojedine krivične stvari mogu biti pogrešno pravnosnažno presuđene. Zbog toga zakon omogućava ispravljanje sudskih greški u krivičnom postupku u kojem su i nastale. Ispravljanje se postiže izmjenom pravnosnažnih sudskih odluka. Za razliku od ranijih procesnih zakona, ovaj zakon predviđa samo jedan

---

³¹Najčešće se žalba po ovom žalbenom osnovu podnosi zbog nerazumljivosti presude. Tužilac mora obazložiti u čemu se ogleda "nerazumljivost" i kakav je utjecaj imala na konačak zaključak suda.

³²Ovaj žalbeni osnov uvijek povlači prijedlog za ukidanje presude. Ako se žalbom napada presuda da je u njoj pogrešno utvrđeno činjenično stanje, mora se raditi o odlučnoj činjenici, materijalno-pravnoj činjenici, a ako se presuda napada zbog nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja moraju su navesti novi dokazi ili se ukazati na dokaze koji nisu izvedeni.

³³Ukoliko tužilac izjavljuje žalbu po ovom žalbenom osnovu mora navesti razloge zbog kojih smatra da izrečena sankcija nije adekvatna, ili bar istaknuti da je prvostepeni sud preneglasio značaj olakšavajućih okolnosti (ako je). Nekada može biti korisno i pribaviti novi izvod iz kaznene evidencije za optuženog, jer postoji mogućnost da su od vremena istrage do momenta podnošenja žalbe kod nadležnog policijskog organa pristigli novi izvještaji o osuđivanosti optuženog lica, što može lakše uvjeriti sud da se radi o povratniku i da se sa izrečenom kaznom ne može ostvariti svrha kažnjavanja.

vanredni pravni lijek - ponavljanje postupka (izuzetak je ZKP RS). Prema tome, zakonodavac se opredijelio za procesnu mogućnost pobijanja pravnosnažnih sudskih odluka samo po činjeničnom osnovu. U odnosu na ranija zakonska rješenja ograničene su procesne mogućnosti korištenja ustanove ponavljanja krivičnog postupka i u pogledu samog preispitivanja činjeničnog stanja. Posljednjim izmjenama ZKP-a ponovo je uveden institut tzv. nepravog ponavljanja krivičnog postupka³⁴ (preinačenje pravnosnažne presude u pogledu odluke o kazni bez ponavljanja postupka ako je u dvjema presudama, ili u više presuda protiv istog osuđenog, pravnosnažno izrečeno više kazni, a nisu primijenjene odredbe o odmjeravanju jedinstvene kazne za djela u sticaju).

Zakonski osnov za podnošenje revizije je postojanje novih dokaza koji nisu bili dostupni za vrijeme suđenja, a dovoljno su važni da mogu dovesti do drugačije odluke o krivici, naknadno otkrivanje lažnih dokaza na kojima se zasniva osuđujuća presuda i teška povreda dužnosti jednog ili više sudija u donošenju presude koja opravdava njihovu smjenu. Ako je krivični postupak rješenjem pravomoćno obustavljen ili je presudom optužba pravomoćno odbijena zato što nije bilo potrebnog odobrenja, postupak će se na zahtjev tužioca nastaviti čim prestanu uzroci zbog kojih su done-sene navedene odluke.³⁵ Ako je izvan slučajeva iz člana 325. ZKP BiH krivični postupak pravomoćno obustavljen prije početka glavnog pretresa, na zahtjev tužioca može se dozvoliti ponavljanje krivičnog postupka ako se podnesu novi dokazi na osnovu kojih se sud može uvjeriti da su se stekli uvjeti za ponovno pokretanje krivičnog postupka. Krivični postupak pravomoćno obustavljen do početka glavnog pretresa može se ponoviti kad je tužilac odustao od gonjenja, ako se dokaže da je do odustanka došlo usljed krivičnog djela zloupotrebe službenog položaja tužioca.

8. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Može se zaključiti kako je tužilac u pojedinim fazama krivičnog postupka „gospodar postupka“ (pokretanje i obustava istrage, optuženje i dr.), dok je kroz funkciju sudije za prethodni postupak osigurano poštovanje prava osumnjičenog u toku istrage. Tužilac je od kabinetskog tijela postao aktivni, operativni subjekt krivičnog gonjenja, istrage i krivičnog postupka, pred kojeg su postavljeni i zadaci terenskog i istražiteljskog rada. Od tužioca se očekuje visok stepen aktivnosti, znanja i vještina. Tužioc i od prvog trenutka – obavještenja o izvršenom krivičnom djelu, najneposrednije utječu na početak, tok i konačni završetak krivičnog postupka. Na glavnom pretresu uloga tužioca posebno je aktivna, jer tužilac zastupa optužnicu, predstavlja slučaj, iznosi dokaze, ispituje svjedoke, vještake, predlaže izvođenje dokaza.

Nakon što je ukazano na prava i obaveze tužioca na glavnom pretresu, može se zaključiti kako pozicija tužioca u toku cijelog krivičnog postupka, pa tako i na glav-

---

³⁴ Čl. 324.a) ZKP BiH, čl. 331.a) ZKP RS

³⁵ Čl. 325. ZKP BiH, čl. 341. ZKP FBiH, čl. 332. ZKP RS, čl. 325. ZKP BD BiH

nom pretresu zahtijeva beskompromisno poštovanje zakona, profesionalnost, rad, upornost, istraživački duh, edukaciju iz različitih oblasti, liderske sposobnosti, govorničke vještine i visoke moralne kvalitete. Zbog radikalno različitog zakonodavnog rješenja u odnosu na raniji krivičnoprocesni sistem, analiziranje i sagledavanje položaja tužioca u krivičnoprocesnom pravu u Bosni i Hercegovini predstavlja važan segment naučno-istraživačkog proučavanja.

Namjera autora je bila da predstavi presjek relevantnih teorijskih i praktičnih saznanja kako bi se što vjerodostojnije prikazao položaj i uloga tužioca na glavnom pretresu, njegov značaj, prava i dužnosti, ali i da skrene pažnju na izazove sa kojima se tužilac i tijela koja sa njim sarađuju u toku krivičnog postupka susreću u praksi.

Autoru je poznato da tužioci zbog velikog obima posla, odnosno zaduženja velikim brojem spisa, obaveze vođenja istraga, prijema stranaka, dežurstava i drugih zakonskih obaveza, nerijetko nisu u mogućnosti da se kvalitetno pripreme za glavni pretres, te su ponekad prinuđeni da se za suđenje pripremaju "pred sudnicom", tim prije što često zastupaju optužnice u predmetima gdje su istragu proveli i optužnicu podigle njihove kolege. U radu se nastojalo ukazati na tehnike i vještine zastupanja optužnice na glavnom pretresu, što će u konačnici rezultirati tačno i potpuno utvrđenim činjeničnim stanjem i donošenjem zakonite i pravične odluke. Spretnost u improvizaciji i iskustvo u praksi su prednost, ali ako tužilac ne vlada činjenicama u predmetu, teško će ispuniti svoju osnovnu dužnost u progonu počinitelaca krivičnih djela, koji mogu ostati nekažnjeni, odnosno blaže kažnjeni, odnosno nevini osuđeni, između ostalog i zbog toga što je tužilac napravio određene propuste na glavnom pretresu iz razloga što se za suđenje nije pripremio. Radi se o suviše važnim društvenim vrijednostima koje se štite vođenjem krivičnog postupka da bi se tužilaštvima smio desiti takav luksuz da zbog nedovoljnog broja kadrova ili drugih razloga, dovedu u pitanje ishod krivičnog postupka. Zbog toga, radu tužilaštava treba dati medijsku, finansijsku i svaku drugu podršku.

Kroz službe za odnose sa javnošću tužilaštava i VSTV-a treba doprinositi jačanju povjerenja javnosti u rad tužilaštava kroz osiguranje uvida u njihov rad. U praksi se dešava da novinari nisu zadovoljni obimom informacija koje dobiju od tužilaštava ili suda i u potrazi za "dobrom" novinarskom pričom, nerijetko naprave novinarske priloge bez upoznavanja sa svim činjenicama. Nerijetko novinari u trci za senzacijom ili s razlogom, u negativnom kontekstu komentarišu predmete tužilaštava te tako pokušavaju utjecati na rad tužilaca. Pitanje je gdje je granica kada predstavnici medija obavljajući svoj posao koji je sasvim legitiman i u interesu javnosti, zadiru u prava osumnjičenih lica, zadiru u rad tužilaca, a često neosnovanom kritikom vrše pritisak za rad tužilaca. Takvi komentari mogu predstavljati dodatni teret tužiocu, jer je tužilac izložen kritikama, a kada dokaže krivicu optuženom, uglavnom se afirmativno govori o sudu, a ne o tužiocu.

Tužilaštvo bi trebalo kada nađe za shodno, kada kritika ugrožava integritet postupka i prava stranaka u postupku, odgovoriti na takve kritike i taj odgovor bi trebao da

ispravi pogrešno, netačno ili obmanjujuće informisanje javnosti; bude na raspolaganju medijima, kao način dolaska do informacija o tužilačkim aktivnostima; potakne široku distribuciju informacija javnosti o vrijednim postignućima i unapređenjima u pravosuđu; predloži načine kako da tužioci poboljšaju javni imidž pravosuđa, da uopće teži ka boljem razumijevanju pravosuđa i uloge tužioca u okviru zajednice (Strategije sudova za odnose s javnošću i informiranje, USAID, 2006). U duhu je demokratskog društva da nezavisni mediji i šira javnost budu korektiv svih grana vlasti uključujući i pravosuđe, da ukazuju na propuste u radu i skreću pažnju na više standarde kojima ono treba da teži, da istraživačko novinarstvo čak i donosi nova saznanja o konkretnim krivičnim djelima i njihovim počiniocima ili ih otkriva, a tužilaštvo nakon odgovarajuće ocjene koristi kao dokaz ili pokreće istrage.

Međutim, tužilac mora zadržati svoju objektivnost i profesionalnost i voditi se isključivo zakonom i etičkim kodeksom čak i kada su javnost i mediji i prije podignute optužnice donijeli svoj sud o krivičnom djelu i njegovom počiniocu.

LITERATURA I OSTALI IZVORI

1. *Bayer, V. (1977) Jugoslovensko krivično procesno pravo, Knjiga I. Zagreb.*
2. *Bayer, V. (1978) Jugoslovensko krivično procesno pravo, Knjiga II. Zagreb.*
3. *Đorđević, J. (1976) Javno tužilaštvo u novom ustavnom sistemu. Beograd.*
4. *Đurđević, K, Gluščić, S, Josipović, I., Kos, D., Krapac, D., Novoselac, H. (2007) Kazneno procesno pravo Primjerovnik. Zagreb: Narodne novine d.d.*
5. *Filipović, Lj., i dr (2006) „Postupak optuživanja i glavni pretres“, Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“, Sarajevo, godina V, broj 1.*
6. *Groome, D. (2001) Priručnik za istražitelje povreda ljudskih prava - Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. Sarajevo: Vijeće Evrope.*
7. *Karnavas, M.G. (2001) Priručnik za vještinu zastupanja pred sudom, Brčko.*
8. *Kaurinović, D., Direktno i unakrsno ispitivanje. Brčko distrikt BiH. Dostupno na <http://www.asbd.ba/radovi/1/?cid=96,2,1>.*
9. *Krapac, D. (2000) Kazneno procesno pravo, prva knjiga: Institucije. Zagreb: Informator.*
10. *Krstulović, A. (2004) „Uloga državnog odvjetnika u suvremenom prethodnom postupku“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, Vol. 11, broj 1/2004.*
11. *Mrčela, M. (2007) Kazneni postupak – upravljanje glavnom raspravom. Zagreb.*
12. *Obradović, J. (1978) Položaj i uloga javnog tužioca u ostvarivanju funkcije krivičnog progona – magistarski rad. Sarajevo: Pravni fakultet u Sarajevu.*
13. *Panta, M. (1976) „Istorijsko-uporedni pregled javnog tužilaštva“, Beograd.*
14. *Petrović, B., Jovašević, D. (2005) Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.*
15. *Sijerčić-Čolić, H., Vuleta, D., Hadžiomerađić, M. (1999) Komentar zakona o krivičnom postupku, Sarajevo.*

16. *Sijerčić-Čolić H., Hadžiomerović, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005)* Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Vijeće Evrope.
17. *Sijerčić-Čolić, H. (2008)* Krivičnoprocesno pravo, Knjiga I i Knjiga II, Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
18. *Sijerčić-Čolić, H. (2005)* „Akuzatorske i inkvizitorske forme u krivičnom procesnom pravu u Bosni i Hercegovini“. Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“, Sarajevo.
19. *Simović, M. (2007)* Krivično procesno pravo. Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Banja Luka.
20. *Simović, M, Simović, V., Todorović, Lj. (2009)* Krivični postupak BiH, FBIH i RS. Sarajevo.
21. *Škorić, M. (2005)* Tužitelj pred međunarodnim kaznenim sudovima. Zagreb: Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka „Vladimir Bayer“, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu.
22. *Škulić, M. (2007)* Komentar Zakonika o krivičnom postupku. Beograd.
23. *Vasiljević, T. (1981)* Sistem krivičnoprocesnog prava SFRJ. Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd.
24. *Thomas, M.* Unakrsno ispitivanje, OKO Reporter, dostupno na http://okobih.ba/files/docs/Thomas_Margueritte_ENG_i_BHS.pdf

Zakoni i podzakonski akti, međunarodne konvencije

1. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ br. 35/2003, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09.
2. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 50/2003, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07 i 119/08).
3. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH, „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ br. 10/03, 6/05,
4. Evropske smjernice o etici i postupanju državnih tužilaca (Smjernice iz Budimpešte) usvojene na Konferenciji glavnih tužilaca Evrope od 31.05.2005. godine.
5. Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope o ulozi javnog tužilaštva u krivično-pravnom sistemu, broj R 19(2000).
6. Preporuka Vijeća Evrope R (87) 18 od 17.9.1987.godine.
7. Preporuka (2005) 9 o zaštiti svjedoka i saradnika pravde.
8. Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope o upravljanju krivičnim pravosuđem od 11. septembra 1995. godine (R (95) 12).
9. Strategije sudova za odnose s javnošću i informiranje, USAID, 2006.
10. Web stranice Suda BiH, Vrhovnog suda FBIH, Ustavnog suda BiH.

Biografije

Sabina Sarajlija, Pravni fakultet u Sarajevu završila 2002. godine, a 2004. godine položila pravosudni ispit u Federalnom ministarstvu pravde. Na Pravnom fakultetu u Sarajevu na Katedri za krivično pravo magistrirala 2009. godine na temu "Položaj i uloga tužioca u krivičnom postupku". Učestvovala u pripremi publikacije "Ratni zločini u BiH – zbirka pravomoćnih presuda u predmetima ratnih zločina 1992-2007.", koja je izdata u saradnji Abacelly-a i Udruženja tužilaca BiH. Obavlja dužnost kantonalnog tužioca u Kantonalnom tužilaštvu Kantona Sarajevo, na predmetima privrednog i općeg kriminaliteta (2008-2012).